

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۲/۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۲/۱۴

فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت

سال دهم/ شماره سی و پنجم/ پائیز ۱۳۹۸

حکمرانی اینترنتی؛ بازیگران اصلی، دولت‌ها و رسانه‌های اجتماعی با رویکرد فراترکیب

امیر محسن موسوی^۱

چکیده

زمینه: موضوع حکمرانی اینترنت دارای ساختار چند وجهی و دارای ارتباط متقابل در میان ذینفعان مختلف می‌باشد. در این میان اثر حکمرانی اینترنتی بر کاربران نیاز به فهم بهتری دارد. تحقیقات در حوزه حکمرانی اینترنتی بیشتر حکمرانی در سطح کلان را نشانه رفته‌است و تحقیقات اندکی اثر تصمیمات را بر سازمان و کاربران بررسی کرده است. این تحقیق به دنبال ارائه مدل کلی حکمرانی اینترنتی با استفاده از روش فراترکیب می‌باشد.

هدف: هدف مفهوم سازی حکمرانی اینترنتی، بازیگران اصلی آن و تبیین نقش دولت‌ها و رسانه‌های اجتماعی است.

روش تحقیق: از روش کیفی فراترکیب استفاده شده است و تمام گام‌های روش به دقت پیاده‌سازی گردیده‌است.

یافته‌ها: در ابتدا ۴۵ مقاله و نهایتاً ۲۲ مقاله کیفی برای انجام فرآیند فراترکیب انتخاب و به دقت بررسی شدند و فرآیند به دقت بر روی مقالات اجرا گردید.

نتیجه‌گیری: حکمرانی اینترنتی یک مفهوم چند لایه است که بازیگران مختلفی در هر لایه آن نقش ایفا می‌کنند. رسانه‌های اجتماعی نقش مهمی در حکمرانی دارند و لی دولت‌ها بسته به ماهیت‌شان می‌توانند در لایه‌های مختلفی از این مدل نقش آفرینی کنند و بسته به اینکه در کدام لایه باشند اثرات متفاوتی خواهند داشت.

واژگان کلیدی: حکمرانی، حکمرانی اینترنتی، رسانه‌های اجتماعی

^۱ دانشجوی دکتری، گروه فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

اهمیت فناوریهای دیجیتال برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و رشد تمرکز بر جمع آوری داده و نگرانیهای حریم خصوصی، اینترنت را به موضوعی واضح و برجسته در سیاستهای جهانی تبدیل کرده است. در طی دهه‌های گذشته، همزمان که اینترنت و فناوریهای مرتبط در تمام اجتماع نفوذ میکرد و به موضوعی مهم برای کارکرد همه روزه تبدیل میشد، دولت‌ها هرچه بیشتر به موضوع حکمرانی اینترنت علاقه‌مند می‌شدند (فلاوریوم، دبیرت و مین^۱، ۲۰۱۷). به گفته مولر و واگنر^۲ (۲۰۱۴) نیاز به حکمرانی اینترنتی از سال ۱۹۹۶ وقتی که آمریکا فرآیند حل موضوعات حکمرانی دی‌ان‌اس^۳ را شروع کرد، وجود داشته‌است. در طی ۸ سال گذشته مجموعه‌ای از انجمن‌ها، ائتلاف‌ها و سازمانهای تخصصی در جستجو و بحث بر سیاست‌های اینترنت و مسائل حکمرانی آن مشغول بوده‌اند. از آن جمله می‌توان به گروه کاری حکمرانی اینترنت^۴، سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۵، مرکز نوآوری حکمرانی بین‌المللی^۶، کنفرانس نتموندیال^۷، اجلاس جهانی انجمن اطلاعات^۸ و غیره اشاره کرد. قدرت همراه حکمرانی اینترنت و اهمیت آن باعث شده‌است تا کشورهای مختلف به بحث‌ها و کنفرانس‌ها برای اثر گذاری بر حکمرانی اینترنت ملحق می‌شوند (تاووز، ۲۰۱۴). جاناتان مسترز (۲۰۱۴) در مقاله خود تحت عنوان "حکمرانی اینترنتی چیست" دو تعریف مجزا از حکمرانی اینترنتی بیان می‌کند؛ در اواسط ۱۹۹۰ حکمرانی اینترنتی بر سیاست‌های مربوط به هماهنگ‌سازی و مدیریت نام دامنه‌ها در سطح بین‌المللی متمرکز بود. در سال ۲۰۰۵ اجلاس جهانی انجمن اطلاعات، حکمرانی اینترنتی را با نهادهای مشارکت‌کننده بیشتری در فرایندها تعریف کرد که این نهادها کاربر اینترنت بودند: دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی (اجلاس جهانی انجمن اطلاعات، ۲۰۰۵). می‌توان گفت همه این نهادها با

استانداردهای حکمرانی تحت تاثیر قرار می‌گرفتند. ولی به گفته مسترز، ۲۰۱۴، "برای کار در چنین سازمانهای محلی و خارجی نیاز بود مجموعه‌ای از راهنماها که توسط دولت محلی و مرکزی تبیین شده رعایت شود".

در گزارش انجمن اینترنت^۹ در سال ۲۰۱۴ تحقیقی انجام گرفت که سوال تحقیق این بود: "چه کسی مسئول اینترنت جهانی است" (به نقل از کنده^{۱۰}، ۲۰۱۴) نتایج نشان داد ۱۵ درصد باور داشتند اینترنت توسط ترکیبی از دولت، صنایع، انجمن‌های تخصصی و جامعه مدنی حکمرانی می‌شود. ۲۸ درصد (بالاترین درصد) سازمانهای مخابراتی یا آی‌اس‌پی^{۱۱}‌ها را مسئول می‌دانستند و ۲۰ درصد شرکت‌های موتور جستجو یا نرم افزاری (مانند گوگل و مایکروسافت) را مسئول می‌دانستند (کنده، ۲۰۱۴).

به گفته مولر، ۲۰۱۰، حکمرانی اینترنتی راحت‌ترین، مستقیم‌ترین و جامع‌ترین عنوان برای مجموعه‌ای از اختلافات و مذاکرات بر روی اینکه چگونه اینترنت هماهنگ، مدیریت و شکل می‌گیرد تا سیاست‌ها منعکس شود، است. دناردیس^{۱۲} عنوان می‌کند "حکمرانی اینترنت به طور کلی هماهنگی موضوعات فنی و سیاسی در ارتباط با تبادل اطلاعات در بستر اینترنت است". این مفاهیم مربوط به بعد فنی حکمرانی اینترنتی است و اثرات اجتماعی و سیاسی را در بر نمی‌گیرد. اما باید دانست حکمرانی اینترنتی در لایه فنی اینترنت همچون سرور، سوئیچ و روتر نمی‌ایستد بلکه محدوده آزادی افراد، محتوا، تداوم کسب‌وکار، امنیت و ارتباطات را نیز در بر می‌گیرد. (دنارسیس، ۲۰۱۳). بر همین اساس لوینسون و مرزوکی (۲۰۱۷)، از اکوسیستم حکمرانی اینترنت یاد میکنند و آنرا سازمانهای متنوع و نهادها و ملزومات محیطی خاص هریک (یا زمینه) و نیز اطلاعات و الگوهای در حال جریان منابع داخل یا همراه آن نهادها تعریف می‌کنند (لوینسون و مرزوکی، ۲۰۱۷). انجمن

پژوهش‌هایی که بر سر چیستی حکمرانی اینترنت اختلاف نظر دارند (دنارسیس، ۲۰۱۳، لوینسون و مرزوکسی، ۲۰۱۷، مولر، ۲۰۱۰، پاون، ۲۰۰۹) و دوم سطوح تاثیر حکمرانی اینترنتی بدین معنا که بیشتر گزارشات و پژوهش‌ها بر سطح بالای حکمرانی اینترنتی که شامل سازمانها، نهادها و اینترنت بین‌المللی است تاکید دارند (کربالیخا، ۲۰۱۴، اجلاس جهانی انجمن اطلاعات، ۲۰۱۴) و به نقش دولتها، سازمانهای میانی و رسانه‌های اجتماعی در اثرگذاری بر ساختار حکمرانی اینترنتی کمتر پرداخته‌اند (کروگر، ۲۰۱۶). بدین منظور در این پژوهش به دنبال این هستیم که ابتدا به چیستی حکمرانی اینترنتی بپردازیم که این با بررسی نظرات گوناگون و بازیگران اصلی آن تحقق می‌یابد و دوم با بررسی نقش دولتهای اثرگذار در صدد بیان نقش دولتها با ساختار سیاسی متفاوت و نیز بازیگری به نسبت تازه وارد با نام رسانه‌های اجتماعی بر فرآیند حکمرانی اینترنتی هستیم.

گفتنی است در این تحقیق پاسخ به سوالات زیر اهمیت دارد:

۱) حکمرانی اینترنتی چیست؟ بازیگران اصلی آن چه کسانی هستند؟

۲) نقش رسانه‌های اجتماعی و دولتها در حکمرانی اینترنتی به چه صورت است؟

حکمرانی اینترنتی

حکمرانی اینترنتی را می‌توان "توسعه و کاربرد توسط دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی - در نقش‌های مختص خود- از اصول مشترک، هنجارها، قوانین، فرآیندهای تصمیم‌گیری و برنامه‌هایی که تکامل و کارکرد اینترنت را شکل می‌دهد" تعریف کرد (اجلاس جهانی انجمن اطلاعات، ۲۰۰۵).

بر طبق گفته مینتز (۲۰۰۳) مفهوم حکمرانی به تمام لایه‌های سیستم اجتماعی-فنی قابل تسری است.

مالکوم (۲۰۰۸) در مورد این نکته که چگونه اینترنت از طریق فرایندهای فیزیکی و اجتماعی که

حکمرانی اینترنت^{۱۳} به دنبال رشد نارضایتی‌ها از رابطه آیکان^{۱۴} با کنترل دولت آمریکا شکل گرفت که به تاثیر بر بالاترین لایه اینترنت تعبیر می‌شود (مسترز ۲۰۱۴). در سال ۲۰۱۲ و در کنفرانس دبی در مورد ارتباطات دور برد جهانی، روسیه، چین، عربستان، الجزایر و سودان حامی پیشنهادی بودند که دولتهای عضو باید حق قدرت در ایجاد و کنترل بر اینترنت داشته باشند (مسترز، ۲۰۱۴).

هرچه اینترنت بیشتر شکل می‌گیرد و تکامل می‌یابد، حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی هم بیشتر می‌شوند و بیشتر با دسترسی اینترنت جهانی مورد چالش قرار می‌گیرند برای همین نهادهای هریک از این حوزه‌ها خواهان حق رای یا ذینفع بودن در فرآیند حکمرانی اینترنتی هستند. (کلمنت^{۱۵} ۲۰۱۳). کنفرانس نمودنیال^{۱۶} که در برزیل سال ۲۰۱۴ برگزار شد، پیشرفت در ایجاد توسعه حکمرانی اینترنت را نشان داد. بیانیه نمودنیال اولین در نوع خود بود که مجمع عمومی افراد، نمایندگان جامعه مدنی، دولت و سایر سازمانها قادر به شرکت در مباحثات و حداقل شنیدن نظرات دیگر افراد ذینفع بودند (نمودنیال، ۲۰۱۴).

به نظر می‌آید مباحث حکمرانی اینترنتی و سوالات مورد رسیدگی مربوط به آن، پیوند و اتحادی میان کشورها ایجاد کرده‌است که پیشتر نبوده است. کشورهایمانند چین، روسیه و ممالک عربی خواهان امنیت رژیم‌هایشان هستند و مشتاق تصحیح دیدگاه سلطه غرب بر حکمرانی اینترنتی‌اند (ریموندز ۲۰۱۲) و در حالیکه جامعه اینترنت جهانی در حال تدوین استانداردها و دستورالعمل‌ها هستند برخی دولتها در حال تدوین مقررات و استانداردهایی برای رسیدگی موضوع امنیت مجازی در مرزها و زیرساخت‌های حیاتی خود هستند (موسسه ملی استانداردها و تکنولوژی^{۱۷}، ۲۰۱۴). با بررسی منابع متفاوت به نظر می‌آید با دو گروه پژوهشی مواجه هستیم اول

فرصت‌های حکمرانی اینترنتی برای افراد را فراهم می‌کند. ولی برخلاف اینکه این به نظر ایده خوبی می‌آید، پیاده‌سازی فرآیندهای حکمرانی در سطح جهانی همچنان مشکل است.

به گفته مولرو وِن اتین (۲۰۱۲)، مباحث حکمرانی اینترنتی بیشتر حول مباحث فنی جریان دارد و جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به کلی نادیده گرفته شده است. آنها سه دلیل را برای این موضوع مطرح می‌کنند.

۱) مشارکت کنندگان در مباحث حکمرانی اینترنتی دیدگاه‌های مشخصی در موضوع حکمرانی جهانی دارند (منظور سازمان‌هایی مانند آی‌کان، آی‌تی‌یو^{۲۲} و دیگر سازمان‌های بین‌المللی هستند).

۲) این دیدگاه که حکمرانی از طریق سازمان‌های رسمی با فرآیندها و قوانین نهادی آشکار تولید می‌شود.

۳) اگر یک نفر به صورت رسمی محلی برای حکمرانی اینترنتی تعیین کند و آنرا برای همه ذینفعان بازگذارد در نتیجه این به منزله آن شکل حکمرانی اینترنتی است.

به نظر می‌آید آی‌کان تنها بدنه واقعی حکمرانی اینترنت با قدرت مشروع بر اینترنت باشد. ولی نمی‌توان نفوذ برخی از کشورها را در این سازمان نادیده گرفت. وقتی بحث از توزیع قدرت در کنگره آمریکا وجود دارد. یک واکنش نسبت به منافع ملی و عدم اراده سیاسی برای عدم مداخله بازیگران بین‌المللی بیشتر وجود دارد. (کروگر، ۲۰۱۶)

برای درک بیشتر حکمرانی اینترنتی نیاز است بازیگران کلیدی سطح کلان این پدیده بیشتر تبیین شوند.

بازیگران اصلی حکمرانی اینترنتی

در حال حاضر حکمرانی اینترنتی بازیگران مختلفی دارد، که غالباً ذینفع خوانده می‌شوند. بازیگران اینترنت

باعث "رفتار آنلاین کاربران" می‌شود حکمرانی می‌کند پژوهشهایی انجام داده است (به نقل از بروکز، ۲۰۱۵). مشکلات سیاسی، اقتصادی و فنی که در سراسر جهان به دلیل اینترنت و سیستم‌های مرتبط با آن در حال ظهور هستند نشانه‌ای است که ضرورت حکمرانی اینترنتی را روشن می‌سازد.

مولر (۲۰۱۰) عنوان می‌دارد که این کاربران هستند که باید تصمیم بگیرند با چه سیستمی مرادده داشته باشند.

سوال درباره تصمیم حکمرانی اینترنتی این است؛ چه نوع قدرت ملی را می‌خواهید؟ یک قدرت یا مجموع قدرت‌های چند ملیتی؟ سوال دوم این است؛ تصمیمات حکمرانی چگونه ساخته می‌شود؟ آیا آنها تحت یک مقام با قدرت کامل‌اند یا یک ساختار همکار جمعی وجود دارد؟ هر یک از این سوالات برای تصمیم‌گیری این نکته که حکمرانی اینترنتی چگونه تکامل می‌یابد ضروری است. برخی جنبه‌های حکمرانی اینترنتی (مانند نیروی وظیفه‌ای مهندسی اینترنت^{۱۸}) مثالی از پیدایش قوانین و پیمان‌هاست. یا به گفته برامن (۲۰۱۲) فرآیند درخواست برای نظر^{۱۹} شکلی از ساختار اجتماعی پایین به بالا است. به نظر می‌آید مشروعیت این شکل از حکمرانی اینترنتی در عملکردشان برای کاربران ریشه دارد. موضوع مشروعیت بیشتر در سطح آی‌کان^{۲۰} مطرح است ولی به گفته مولرو وِن اتین (۲۰۱۲) این فقط جنبه محدودی از حکمرانی اینترنتی است.

موضوع اساسی در مباحث نیاز به حکمرانی، این واقعیت است که هر انسانی بدون اختیار در زیر ساخت اطلاعات مشارکت می‌کند. این را می‌توان از مقاله پاون^{۲۱} (۲۰۰۹) فهمید که عنوان می‌دارد موضوعات غیرفنی مربوط به حکمرانی اینترنتی بر چارچوب زیرساخت‌های فنی اثرگذار است. پاون در ادامه عنوان می‌دارد که استفاده از زیرساخت‌های رایج عرف‌های اجتماعی در اینترنت راهی برای افزایش

شامل دولت‌های ملی، سازمان‌های بین‌المللی، بخش کسب‌وکار، جامعه مدنی و جامعه فنی (اجلاس جهانی انجمن اطلاعات، ۲۰۰۵، ۲۰۱۸) هستند. اگر مدل چند ذینفعی را معیار قرار دهیم بحث اصلی این است که نقش هریک از بازیگران با تمرکز بر بازیگران دولتی و غیردولتی چه هست.

(۱) دولت‌ها:

از سال ۲۰۰۳ و اجلاس جهانی انجمن اطلاعات^{۲۳} دولت‌ها در یک فرآیند آموزشی قرار دارند، حتی برای دولت‌های بزرگ و ثروتمند حکمرانی اینترنتی چالش‌هایی همچون مدیریت ماهیت چندرشته‌ای حکمرانی اینترنتی (فنی، اقتصادی و اجتماعی، سیاسی) و بحث و درگیری با بازیگران مختلف داشته است (کربالینخا^{۲۴}، ۲۰۱۴). ذکر این نکته ضروری است که برخی کشورها تاکید بر حکمرانی سیاسی و برخی بر حکمرانی

اقتصادی دارند. این تنوع الویت به این بستگی دارد که کشورها به مدل پکن^{۲۵} (که الویت را بر حکمرانی سیاسی قرار می‌دهد) یا بر اجماع واشنگتن^{۲۶} (که الویت حکمرانی سیاسی است) تمایل داشته باشند. توجه به این نکته حائز اهمیت است که اینها دو مدل غالب توسعه معاصر هستند که بر الگوی توسعه در کشورها قابلیت اثرگذاری دارند (آسونگو و لروکس^{۲۷}، ۲۰۱۸). مدل پکن با مشخصه‌های "عدم تاکید بر دموکراسی، سرمایه داری دولتی و الویت بر حقوق اقتصادی" و اجماع واشنگتن بر "دموکراسی آزاد، سرمایه داری خصوصی و اولویت در حقوق سیاسی" شناخته می‌شوند (آسونگو و ادھیامبو^{۲۸}، ۲۰۱۸).

جدول شماره ۱ رویکرد کلی برخی کشورها نسبت به حکمرانی اینترنت را نشان می‌دهد در ادامه نیز بررسی تفصیلی این موضوع ارائه می‌گردد.

جدول ۱: رویکرد برخی از کشورهای جهان به حکمرانی اینترنت

کشور	آمریکا	اتحادیه اروپا	روسیه	برزیل	چین	هند
	باز-میزبان بیشتر	رویکرد دوگانه	مروج	ارتباط آزاد با سایر کشورها		
رویکرد	نهادهای مرتبط حکمرانی اینترنت. تاکید بر حکمرانی سیاسی	حامی کاربران نهایی و جامعه مدنی	رویکرد دولتی	رویکرد بخشی دولتی-غیر دولتی	و محدودسازی دسترسی به اینترنت برای کاربران خصوصی	بخش خصوصی
				چینی. تاکید بر حکمرانی اقتصادی		قدرتمند

معنا که چارچوب‌ها را تدوین می‌کند و حکمرانی را به بخش‌های فنی مختلف می‌سپارد. چند بازه کلیدی در طی سالیان می‌توانست نقش مالک بودن آمریکا را در ابتدا کم و سپس از بین ببرد. سال ۲۰۰۹ که وزارت بازرگانی تصمیم به واگذاری سرپرستی نهاد آیکان گرفت. فاز بعدی این فرآیند سال ۲۰۱۴ آغاز شد و اداره ملی ارتباطات و اطلاعات^{۳۰} فرآیند بازمینی ارتباط بین آیکان و وزارت بازرگانی را آغاز کرد. هسته اصلی این ارتباط که نظارت بر عملکرد یانا^{۳۱} بود باید از دولت آمریکا به سایر ترتیبات جهانی تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۵ منتقل می‌شد. این پروسه هنوز در جریان است و نتایج آن در

(۱-۱) ایالت متحده آمریکا:

اینترنت به عنوان یک پروژه علمی تحت حمایت دولت آمریکا آغاز شد. از گذشته تا به امروز دولت آمریکا در مسأله حکمرانی اینترنتی به نوعی مداخله داشته است، در ابتدا وزارت دفاع و سپس بنیاد علمی ملی و تا همین اواخر وزارت بازرگانی همچنین کمیسیون ارتباطات فدرال^{۲۹} نقش مهمی در ایجاد چارچوب مقررات اینترنت ایفا کرده‌اند. بسیاری این عقیده را دارند که دولت آمریکا یک رویکرد عملی - غالباً نگهداری از راه دور خوانده می‌شود- دارد بدین

آمریکای لاتین نزدیکتر است. سوئیس و نروژ موضع نزدیکی در اتحادیه اروپا در بیشتر مسائل حکمرانی اینترنتی دارند (کریستو، ۲۰۱۲).

آینده حکمرانی اینترنتی اثرگذار است (کربالیخا، ۲۰۱۴).

۲-۱) اتحادیه اروپا:

اتحادیه اروپا ترکیب قدرت دیجیتالی سخت و نرم برای شکل‌دهی آینده حکمرانی اینترنتی دارد. قدرت دیجیتالی سخت بر پایه جذب بازار ۵۰۰ میلیون نفری با نفوذ ۷۳٪ اینترنت است. با شروع مذاکرات گوگل و فیس‌بوک با اتحادیه اروپا در مورد موضوعات ضد انحصارگری و حفاظت اطلاعات مذاکرات با سایر کشورها نیز انجام گرفت (غالباً مذاکرات اتحادیه اروپا با صنایع اینترنتی منبع الهام بخش سایر کشورها می‌باشد). در شرایطی که به عنوان مثال گوگل کنترل ۹۰ درصد جستجوی اروپا را در اختیار دارد اتحادیه اروپا تنها نهاد بین‌المللی است که می‌تواند به ریسک انحصار بازار گوگل به طور موثر رسیدگی کند (کمسیون اروپا، ۲۰۱۳).

قدرت دیجیتالی نرم اتحادیه اروپا بر پایه بخشی از دیپلماسی قدرت دیجیتالی در جهت تبدیل ضعف‌ها به قدرت‌ها استوار است. از جمله اینکه اتحادیه اروپا هیچ شرکت بزرگ اینترنتی را در تملک ندارد (بعد از اینکه اسکایپ به مایکروسافت فروخته شد) اما این می‌تواند به امتیازی در حکمرانی اینترنتی تبدیل شود. بدون نیاز به جلب رضایت اقتصادی صنایع اینترنتی، اتحادیه اروپا آزادی عمل بیشتری برای ارتقا و حمایت علایق عمومی دارد (حقوق کاربران، دخالت، بی‌طرفی شبکه) در نتیجه اتحادیه اروپا می‌تواند حافظ منافع کاربران اینترنت باشد.

رویکرد اتحادیه اروپا بر توسعه مسائل مختلف است. در کنگره جهانی فناوری اطلاعات^{۳۲}، اروپا حامی آمریکا بود درحالی‌که در بحث وضعیت آیکان، اتحادیه اروپا بیشتر همسو با کشورهای توسعه یافته و بریکس^{۳۳} است. در بحث حفاظت اطلاعات و حریم خصوصی موضع اتحادیه اروپا به موضع کشورهای

۳-۱) برزیل:

برزیل یکی از کشورهای فعال در حوزه سیاست‌گذاری دیجیتالی است. به عنوان یک کشور در حال توسعه و دموکراتیک با فضای دیجیتالی فعال، برزیل قدرت بالقوه‌ای در تسهیل مصالحه بین دو قطب مورد بحث در حوزه حکمرانی (دولتی و غیردولتی) دارد. این نقش بعد از افشای اسناد توسط اسنودن روشن شد. در مجمع ۶۸ سازمان ملل رئیس‌جمهور برزیل موضع خود را روشن کرد؛ سازمان ملل باید نقش رهبری برای تنظیم رفتار کشورها با توجه به این فناوری‌ها ایفا کند. همچنین او نظارت به عنوان "نقص قوانین بین‌المللی" و "یک مورد از بی‌احترامی به حاکمیت ملی" برزیل را مطرح کرد. وقتی به نظر می‌آمد برزیل بر رویکرد بین‌دولتی تمایل دارد، برزیل به طیف سیاست میانه با پیشنهاد به همکاری نتموندیال با هدف توسعه بیشتر حکمرانی اینترنتی چند ذیفعی تغییر موضع داد. با وجود این برزیل در دستیابی به خواسته‌های خود در پیمان نتموندیال (بی‌طرفی شبکه و کنترل گسترده) به عنوان دو اولویت در دیپلماسی اینترنت خود موفق نبود. علاوه بر این برزیل با برخی از شریکان خود (به نظر) تفاوت دیدگاه پیدا کرده است. روسیه آشکارا با بیانیه کنفرانس نتموندیال مخالفت کرد، هند نگرانی خود را ابراز کرد و در تطبیق خود با بیانیه تأخیر انداخت و چین و آفریقای جنوبی بخشی از آن را قبول کردند. باید نقش برزیل در میانجیگری را در فاز بعد نتموندیال مشاهده کرد (ترینکوناس، ۲۰۱۵، سولاگنا و کانابارو، ۲۰۱۷).

۴-۱) چین:

کنترل بین دولتی بر منابع حیاتی اینترنت داد ولی با جانبداری آمریکا و سایر کشورهای توسعه یافته در کنگره جهانی فناوری اطلاعات، هند تفاهم نامه آی‌تی‌آراس^{۳۷} را امضا کرد و از جایگاه یک کشور جی ۷^{۳۸} فاصله گرفت. دلیل تغییر موضع هند را لابی قدرتمند صنعت آی‌سی‌تی^{۳۹} هند (بخش خصوصی) عنوان کرده‌اند (سابرامانیا، ۲۰۱۳، چاترجی، ۲۰۱۸).

۱-۶) روسیه:

روسیه مشخص‌ترین و با ثبات‌ترین ترویج‌کننده رویکرد بین دولتی نسبت به حکمرانی اینترنتی است. در کنگره جهانی فناوری اطلاعات روسیه تلاش زیادی کرد تا اینترنت را شامل حوزه کاری آی‌تی یو از طریق سامانه گزارش‌دهی تبادلات بین‌المللی^{۴۰} کند. همچنین تمرکز زیادی بر امنیت مجازی از طریق کار کمیته اول مجمع عمومی سازمان ملل دارد (کربالخوا، ۲۰۱۴، کامالوف، ۲۰۱۸).

۱-۷) سایر کشورها:

پیچیدگی موضوع و پویاییهای فعالیت‌ها تقریباً برای بسیاری از کشورها شامل کشورهای در حال توسعه- پیگیری سیاست‌های حکمرانی اینترنتی را غیرممکن ساخته است. در نتیجه برخی کشورها از ساختار تک بخشی در بخش حکمرانی اینترنتی حمایت می‌کنند. وسعت دستور کار و ظرفیت سیاسی محدود در کشورهای در حال توسعه در هر دو داخل کشور و مأموریت خارجی کماکان یکی از موانع اصلی در مشارکت کشورها در فرآیند هست (دناردیس، ۲۰۱۳).

۲- بخش کسب و کار:

وقتی آی‌کان در سال ۱۹۹۸ تأسیس شد یکی از دغدغه‌های اصلی بخش کسب و کار حفاظت از علائم تجاری بود. بسیاری از شرکت‌ها دزدی سایبری و استفاده سو از علائم تجاری آنها توسط افرادی که در

با بیشترین میزان کاربران اینترنت، چین بازیگری مهم در حکمرانی اینترنتی است. چین سیاست‌های حوزه‌ی دیجیتال خود را بین ارتباط آزاد اقتصاد محور با سایر کشورهای جهان (حوزه اقتصادی) و محدودسازی دسترسی به اینترنت برای کاربران چینی در حوزه سیاسی (حوزه سیاست) به تعادل درآورده است. حفظ حاکمیت به عنوان سنگ بنای سیاست خارجی چین در فضای مجازی نیز منعکس شده است. در دومین میزگرد مشترک اینترنت کره جنوبی-چین، وزیر اطلاعات چین عنوان کرد "فضای مجازی بدون حاکمیت نمی‌تواند زندگی کند". چین بالاترین سطح حاکمیت دیجیتال را با ممنوع یا محدود ساختن دسترسی بازار چینیان به کمپانی‌های اینترنتی خارجی (فیس‌بوک، گوگل، توئیتر) و توسعه رسانه‌های دیجیتال چینی نظیر رن‌رن^{۳۴} و ویبو^{۳۵} ایجاد کرده است. بیشتر داده‌های مربوط به افراد چینی و نیز نهادهای دیگر در سرورهای داخل چین ذخیره می‌شود. در سیاست دیجیتالی خارجی چین رویکرد بین دولتی را پشتیبانی می‌کند. در نهایت چین و روسیه و برخی دیگر از کشورها هادی رویکرد و مشوق‌های بین دولتی در مجامع جهانی هستند (دی و فانگ، ۲۰۱۵).

۱-۵) هند:

هند یکی از کشورهای پرنوسان در مبحث حکمرانی اینترنتی است. سیاست پیچیده حکمرانی اینترنتی هند بازتاب پیچیدگی سیاست گذاری حوزه دیجیتال کشور است. این کشور یکی از فعال‌ترین و متفاوت‌ترین جامعه مدنی در بحث حکمرانی اینترنتی دارد. دولت تمایل به رویکرد بین دولتی نسبت به حکمرانی اینترنت دارد ولی بخش کسب‌وکار به رویکرد غیردولتی نزدیکتر است. این دوگانگی موجب بروز چند حرکت شگفت‌انگیز شده است. به عنوان مثال، هند پیشنهاد تأسیس کمیته‌ای برای مسائل حوزه اینترنت در سازمان ملل^{۳۶} به عنوان راهی برای دستیابی

ثبت علائم سریع تر بودند مواجه شدند. در فرآیند ایجاد آیکان این مسئله به سرعت با تاسیس سیاست حل اختلاف نام دامنه یکسان^{۴۱} مرتفع گشت. در حال حاضر با رشد اینترنت تمایل بخش تجارت به حکمرانی اینترنتی شرکت‌های تجاری شامل شرکت‌های نام دامنه، آی‌اس‌پی‌ها، حوزه مخابراتی و شرکت‌های محتوای اینترنتی گسترده و متنوع‌تر شده است (نتموندیال، ۲۰۱۷).

۱-۲) شرکت‌های نام دامنه:

این شرکت‌ها شامل ثبت‌کنندگانی است که نام دامنه‌ها (مانند دات‌کام و دات‌نت^{۴۲}) را می‌فروشند. بازیگران اصلی این حوزه وریساین و آفلیس^{۴۳} هستند. فعالیت آن‌ها مستقیماً بر تصمیم‌گیرندگان سیاست آیکان در حوزه‌هایی همچون معرفی دامنه جدید و حل اختلاف تأثیر می‌گذارد. این باعث می‌شود آن‌ها یکی از مهمترین بازیگران سیاست‌گذاری آیکان باشند. آن‌ها همچنین در فرآیند سیاسی حکمرانی اینترنتی کلان‌تر (آی‌جی‌اف، دبلیو‌جی‌آی‌جی، دبلیو‌اس‌آی‌اس^{۴۴}) با هدف اصلی کاهش ریسک احتمالی تصاحب نقش آیکان توسط سازمان‌های بین‌دولتی مشارکت می‌کنند (تاوورز، ۲۰۱۴).

۲-۲) ارائه دهندگان خدمات اینترنت (آی‌اس‌پی‌ها):

از آنجا که آی‌اس‌پی‌ها واسطه‌های کلیدی آنلاین هستند، آنها را در بحث حکمرانی اینترنتی مهم جلوه می‌دهد. دخالت اصلی آن‌ها در سطح ملی برخورد با مقامات دولتی و قانونی است. در بعد جهانی برخی آی‌اس‌پی‌ها که بیشتر در آمریکا و اروپا مستقرند در کنفرانس‌های مختلف مشارکت فعال دارند (تاوورز، ۲۰۱۴).

۳-۲) شرکت‌های مخابراتی:

این شرکت‌ها ترافیک اینترنت را تسهیل می‌کنند و زیرساخت اینترنت را اجرا می‌کنند. بازیگران اصلی شرکت‌هایی نظیر وریزون و آی‌تی‌اند تی^{۴۵} هستند. به طور سنتی شرکت‌های مخابراتی در سیاست‌های ارتباطی از طریق آی‌تی‌یو مشارکت دارند. آن‌ها به طرز فزاینده در برنامه‌های آیکان و آی‌جی‌اف دخالت دارند. تمایل اصلی آن‌ها در بحث حکمرانی اینترنتی اطمینان از محیط جهانی دوستانه-تجاری برای توسعه زیرساخت مخابراتی اینترنت است (کربالیخا، ۲۰۱۴، آیکان، ۲۰۱۸).

۴-۲) شرکت‌های تولید محتوای اینترنت:

گوگل، توئیتر، فیس‌بوک به طرز فزاینده‌ای در حکمرانی اینترنت دخالت دارند. مدل کسب‌وکار اصلی آنها می‌تواند به طور مستقیم تحت تأثیر قرار گیرد (به عنوان مثال با مقررات دولتی مربوط به حفاظت داده و حفظ حریم خصوصی) اولویت‌های کسب و کار این چنین سازمان‌هایی به شکل نزدیکی با مسائل مختلف حکمرانی اینترنتی پیوند خورده‌اند، از جمله سرمایه معنوی، حریم خصوصی، امنیت فضای مجازی (سایبری) و بی‌طرفی شبکه (کربالیخا، ۲۰۱۴).

۳- جامعه مدنی:

جامعه مدنی فعال‌ترین حامی رویکرد چند ذینفعی حکمرانی اینترنتی است. انتقاد معمول مشارکت جامعه مدنی در گروه‌های چند جانبه قبلی، نبود هماهنگی و چند صدایی بود. در فرآیند دبلیو‌اس‌آی‌اس، نماینده جامعه مدنی موفق به مهار این پیچیدگی ذاتی و تنوع از طریق اشکال سازمانی نظیر اداره جامعه مدنی^{۴۶}، انجمن جامعه مدنی^{۴۷} و گروه محتوا و زمینه شد. گروه‌های جامعه مدنی برای اثرگذاری بیشتر رویکرد دوگانه اتخاذ کردند. آن‌ها حضورشان در فرآیندهای رسمی با فرصت‌های موجود برای مشارکت و لابی با دولت‌ها را ادامه دادند (مانند آنچه در هند گذشت) و

را در مبحث ارتباطات راه دور کمتر کرد. از تاسیس آیکان در سال ۱۹۹۸ تنش بین آی‌تی‌یو و آیکان وجود داشت. برخی کشورها -عموماً در حال توسعه- خواستار حکمرانی آی‌تی‌یو بر اینترنت بودند. این تمایل در بحث امنیت فضای مجازی بیشتر هم بوده است (تاووز، ۲۰۱۵).

۵- انجمن‌های فنی (تخصصی)

انجمن فنی شامل نهادها و افرادی است که در توسعه و ارتقای اینترنت از شروع آن دخیل بوده‌اند. به شکل تاریخی اعضای انجمن‌های فنی به طور عمده با دانشگاه‌های آمریکا در ارتباطند و آن‌ها نیز بیشتر در بحث توسعه استانداردهای فنی و ایجاد عملکرد پایهای اینترنت مشارکت دارند. انجمن‌های فنی همچنین روح آغازین اینترنت را نیز بر پایه اصول اشتراک منابع، دسترسی آزاد و مخالفت با دخالت دولت در قانون گذاری اینترنت ایجاد کردند.

انجمن اینترنت یکی از نمایندگان انجمن تخصصی است که میزبان آی‌ای‌تی‌اف^۹ بود، مدافع اینترنت آزاد است و نقش فعال در ظرفیت‌سازی بازی می‌کند.

انجمن تخصصی بازیگر اصلی در فرآیند هم‌تأسیس و هم‌اجرای آیکان بوده است. آن‌ها همواره جایگاه ویژه خود را در حکمرانی اینترنتی با تخصص فنی خود توجیه کرده‌اند. آن‌ها ادعا دارند که چون آیکان سازمانی بیشتر فنی است افراد فنی هم باید آن را اداره کنند. با رشد دشواری نگهداری آیکان به عنوان سازمان صرفاً تخصصی، این توجیه نقش فنی انجمن تخصصی با چالش‌های زیادی روبه‌رو شد. خیلی احتمال وجود دارد که اعضای انجمن‌های تخصصی به تدریج در گروه‌های ذینفع اصلی -بیشتر جامعه مدنی، کسب و کار، تحقیقاتی یا حتی دولت- یکپارچه شوند (تاووز، ۲۰۱۵).

به طور موازی آن‌ها اعلامیه جامعه مدنی به عنوان جایگزین اعلامیه اصلی را در ژنو دلبیواس‌آی‌اس به تصویب رساندند (دلبیواس‌آی‌اس، ۲۰۰۳).

به دلیل ماهیت چند ذینفعی دلبیوجی‌آی‌جی جامعه مدنی مشارکت سطح بالایی در آن دارند. جامعه مدنی ۸ کاندیدا را برای دلبیوجی‌آی‌جی، که همه آن‌ها توسط سازمان ملل انتخاب شدند، برگزیدند. در فاز تونس دلبیواس‌آی‌اس، سیاست اصلی جامعه مدنی برگزاری دلبیوجی‌آی‌جی بود که منجر به تأسیس آی‌جی‌اف شد. آی‌جی‌اف فضایی چند ذینفعی برای مباحث موضوعات حکمرانی اینترنتی است. جامعه مدنی تقریباً در تمامی حوزه‌های حکمرانی اینترنتی فعال هستند -از توسعه زیرساخت‌ها تا حقوق و آزادی‌ها- ولی بیشتر بر حفاظت از علایق عمومی متمرکزاند (درک، ۲۰۰۵).

اخیراً یک جدایی میان سازمان‌های جامعه مدنی به دلیل حفاظت از منافع عمومی وجود داشت. برخی اعضا -مخصوصاً از کشورهای در حال توسعه- نقش قوی‌تر دولت را برای مقابله با قدرت عظیم صنایع اینترنتی دیدند. و در کشورهای توسعه یافته به طور عکس غالباً با صنایع اینترنتی و انجمن‌های فنی، مخصوصاً در مورد موضوعاتی همچون جریان اطلاعات اتحاد برقرار می‌کنند (کربالخوا، ۲۰۱۴).

۴- سازمان‌های بین‌المللی:

آی‌تی‌یو در فرآیند دلبیواس‌آی‌اس سازمان بین‌المللی محوری بود. آی‌تی‌یو میزبان دبیرخانه دلبیواس‌آی‌اس و فرآهم آورنده سیاست‌های ورودی به موضوعات اصلی بود. نقش آی‌تی‌یو در چندین جهت با چالش مواجه بوده‌است و نقش سنتی سیاست‌گذاری خود را از دست داده‌است چرا که سازمان تجارت جهانی آزادسازی بازار ارتباطات راه دور را هموار کرد. آخرین روند انتقال ترافیک تلفن از ارتباطات راه دور سنتی به اینترنت (وِیپ^۸) نقش تنظیم‌کنندگی آی‌تی‌یو

دوگانگی بین مباحث فنی و سیاست‌گذاری تنش مستمری در فعالان آیکان ایجاد کرد. آیکان خود را بدنه فنی و تخصصی اینترنت که فقط با مسائل تخصصی درگیر است معرفی کرد و از جنبه‌های سیاست‌گذاری در اینترنت خودداری می‌کرد (آیکان، ۲۰۱۴). منتقدان این عقیده باور داشتند که هیچ راه حل فنی صرفی وجود ندارد. و در نهایت هر راه حل فنی یا تصمیم‌گیری علائق گروه خاصی را جلب می‌کند یا گروه خاصی را تقویت می‌کند و بر زندگی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی اثرگذار است. مذاکرات روی موضوعات خاص (مانند سایت‌های خاص) به روشنی بیان می‌کند آیکان باید با جنبه‌های سیاسی عمومی موضوعات تخصصی مرتبط باشد. بیانیه آخر کنفرانس نتموندیال در مورد آیکان و یانا به موضوع دخالت بیشتر آیکان در مباحث سیاسی اشاره دارد (نتموندیال، ۲۰۱۴).

- وضعیت جهانی آیکان:

ارتباط خاص بین آیکان و دولت آمریکا محور اصلی انتقاد به آیکان است که دو بحث را به دنبال دارد: اول، شکل مربوط به پاسخگویی آیکان به جهانیان و تأکید بر اینکه این عنصر حیاتی زیر ساخت اینترنت جهانی که می‌تواند تمامی ملت‌ها را تحت تأثیر قرار دهد. تحت نظارت تنها یک کشور اداره شود (دی و فانگ، ۲۰۱۵).

این انتقادها در فرآیند دبلیوآس‌آی‌اس پیدایش پیدا کرد و با سؤطن نسبت به سیاست خارجی آمریکا بعد از مداخله نظامی در عراق افزایش پیدا کرد. به شکل طبیعی مخالفان این نظر عقیده دارند که اینترنت به شکل تاریخی در آمریکا شکل گرفته است و با حمایت مالی آمریکا ایجاد شده است، در نتیجه با توجه به این بحث، این به دولت آمریکا اخلاقاً این اختیار را می‌دهد که نسبت به شکل و سرعت جهانی شدن حکمرانی اینترنت تصمیم‌گیری کند. این رویکرد مخصوصاً

- سازمان اینترنتی برای تخصیص نام و شماره (آیکان)

آیکان نهاد اصلی حکمرانی اینترنتی است. مسئولیت آن مدیریت هسته زیرساخت اینترنت است که شامل آدرس‌های آی‌پی، نام دامنه، روت سرورها است. تمایل به نقش آیکان همزمان با رشد سریع اینترنت در اوایل سال ۲۰۰۰ آغاز شد و آیکان به کانون توجهات چرخه سیاست‌گذاری جهانی در طی فرآیند دبلیوآس‌آی‌اس وارد شد. در حالیکه آیکان یکی از بازیگران اصلی حکمرانی اینترنت است. همه جنبه‌های اینترنت را حکمرانی نمی‌کند و گاهی به ادعای بسیاری به اشتباه حکمران اینترنت خوانده می‌شود. آیکان زیرساخت اینترنت را مدیریت می‌کند ولی قدرت مستقیمی بر سایر موضوعات حکمرانی اینترنتی همانند، امنیت فضای مجازی، سیاست‌های تولید محتوا، حق کپی‌رایت، حفظ حریم خصوصی، حفظ تنوع فرهنگی و از بین بردن شکاف دیجیتالی ندارد (کربالیخا، ۲۰۱۴).

آیکان نهاد چند ذینفعی است که بازیگران گوناگونی با ظرفیت‌ها و نقش‌های مختلف دارد که در چهار گروه غیررسمی طبقه‌بندی می‌شوند.

- بازیگرانی که از ابتدای تاسیس آیکان دخالت داشته‌اند: انجمن‌های تخصصی، انجمن‌های کسب‌وکار و دولت آمریکا.

- سازمان‌های بین‌المللی که بیشترین نقش را آی‌تی‌یو و دبلیوآی‌پی‌یو^۱ بازی می‌کنند.

- دولت‌های ملی که تمایل دارند نقش بیشتری در آیکان داشته باشند (این دبلیوآس‌آی‌اس آغاز شد).

- کاربران اینترنت.

فرآیند تصمیم‌گیری آیکان تحت تأثیر فرآیند حکمرانی اینترنتی اولیه بر پایه رویکردهای پایین به بالا، شفاف و باز استوار است (تاووز، ۲۰۱۵).

بودن و در دسترس بودن اینترنت برای کاربران آن هستند تاسیس شد. (اسرز^{۵۳}، ۲۰۱۴). این کمیسیون پروژه‌ای دو ساله را در نظر دارد که تا چارچوبی عمیق از حکمرانی اینترنت بر اساس مدل چند ذینفعی فراهم کند.

بدین ترتیب به نظر می‌آید دو نوع چارچوب کلی در حکمرانی اینترنت حکمفرماست: (۱) رویکرد چند ذینفعی یا بین دولتی یا پائین به بالا و (۲) رویکرد دولتی یا بالا به پائین یا بخشی^{۵۴} که در این بخش تحقیق این دو رویکرد بررسی می‌شود. قابل ذکر است این دو چارچوب قابل ترکیب سازی نیز است که به عنوان مدل نهایی تحقیق معرفی خواهد شد.

- مدل چند ذینفعی^{۵۵}

مدل چندذینفعی به عنوان چارچوبی که بدنبال تجمیع ذینفعان کلیدی همچون کسب‌وکارها، جامعه مدنی، دولت‌ها، نهادهای تحقیقاتی و سازمان‌های غیردولتی برای همکاری و مشارکت در مباحثه، تصمیم‌گیری و پیاده‌سازی راه‌حل‌های مشکلات جاری یا اهداف تعریف می‌شود (آیکان ویکی، ۲۰۱۲).

همانگونه پیشتر اشاره شد، اینترنت به خودی خود یک شبکه توزیع شده جهانی شامل شبکه‌های خودمختار به هم پیوسته است. مشابهاً حکمرانی آن هم به وسیله شبکه ذینفع بین‌المللی و غیرمتمرکز از گروه‌های خودمختار شامل جامعه مدنی، بخش خصوصی، دولت‌ها، مراکز تحقیقاتی و سازمانهای ملی و بین‌المللی انجام می‌گیرد. کار آنها همسو با نقششان به صورت همکارانه ایجاد سیاستها و استانداردهای مشترک که قابلیت همکاری جهانی اینترنت را به عنوان یک کالای عمومی حفظ می‌کند، است.

فرآیند این رویکرد به این صورت است که ذینفعان مختلف بر سر موضوعی مرتبط با حکمرانی اینترنتی در بستر زیرساختها و عملیاتی که ایجاد شده اند، مباحثه

توسط کنگره آمریکا که مخالف جهانی شدن و به خصوص نقش کلیدی سایر دولت‌ها در حکمرانی اینترنت است پشتیبانی می‌شود (رویکردی که به بین دولت یا رویکرد چند جانبه معروف است). و دوم انتقاد از باقی ماندن این ارتباط (آمریکا-آیکان) در ملاحظات علمی و قانونی است. از آنجا که آیکان یک نهاد قانونی بر پایه دولت آمریکا است، باید از قوانین آمریکا پیروی کند. برخی از این قوانین ممکن است بر آیکان اثر گذارد. انتقاد از نقش آمریکا معمولاً به نقل قول تحریم‌ها می‌انجامد؛ اگر نظام قضایی آمریکا نقش خود را به درستی در اعمال ساختار تحریم علیه ایران و کوبا به کار می‌بست، می‌توانست آیکان را وادار به حذف دامنه‌های دو کشور در اینترنت کند. بر پایه این ادعا از آنجا که دامنه‌های دو کشور باقی مانده آیکان قانون تحریم آمریکا را نقض کرده است و از آنجا که حذف دامنه‌ها هیچگاه اتفاق نیافتاد، امکان استقلال آیکان وجود دارد (کربالیخا، ۲۰۱۴).

ولی کماکان بدلیل رشد اینترنت و وابستگی آن به دسترس بودن همگان، حکمرانی آن و تاثیر آمریکا بر آن همواره از سوی سایر کشورها که دنبال استاندارد های حکمرانی متفاوتی بودند مورد سوال بود.

از نظر مدیر عامل آیکان، فادی چهاده، حکمرانی اینترنتی در جایگاه حاضر نیاز به بیرون آمدن و دوری از باور تاثیر آمریکا دارد. "جهان در جستجو و کنجکاو دیدن استقلال است، آیکان پاسخگوی جهانی است که هیچ دولت، سازمان و فردی کنترل و حقی بالاتر از دیگری نداشته باشد." (آیکان، ۲۰۱۴ به نقل از کُکس^{۵۶})

با این دیدگاه است که ذینفعان اینترنت دنبال ساخت چهار چوبی جدی برای حکمرانی اینترنتی هستند در ژانویه ۲۰۱۴ سی‌آی‌جی‌آی در جهت رسیدگی به مواد فقدان حکمرانی اینترنت و توسعه استاندارد برای آن نهادهایی که در تلاش برای حفظ باز

هستند. این کنسرسیوم رابطه نزدیکی با انجمن اینترنت دارد (کنسرسیوم وب جهانی، ۲۰۱۲).

اتحادیه بین‌المللی ارتباطات از راه دور^{۶۶}، زیر مجموعه سازمان ملل است، که وظیفه نظارت بر طیف رادیویی و کنترل گردش ماهواره‌ها را دارد و استانداردهای فنی شبکه‌ها و تکنولوژی‌های مرتبط با آن را تدوین می‌کند (آی‌تی‌یو، ۲۰۱۴).^{۶۱} کمیسیون ارتباطات فدرال، به عنوان یک سازمان مستقل برای تنظیم "ارتباطات بین ایالتی و بین‌المللی از طریق رادیو، تلویزیون، سیم و ماهواره" شناخته می‌شود. کمیسیون ارتباطات فدرال، توسط کنگره آمریکا به عنوان تنها قدرت برای قوانین ارتباطی، مقررات و پیشرفت فنی در مقیاس خود کنترل می‌شود (لودویگ، ۲۰۱۴).

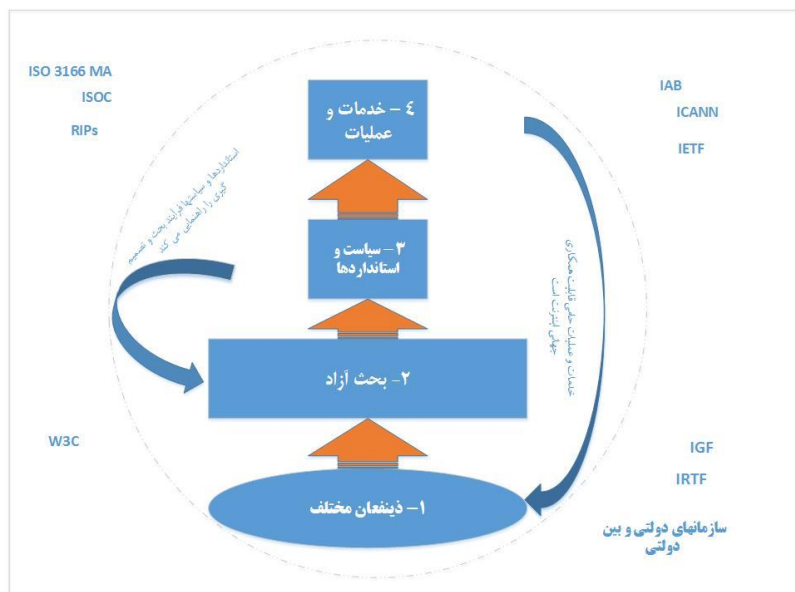
سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^{۶۲} سیاست‌هایی که برای پیشرفت اقتصاد و رفاه اجتماعی مردم در سراسر جهان لازم است تدوین می‌کند. دبلیو‌سی‌آی‌جی که توسط دبلیو‌اس‌آی‌اس ایجاد شد با ۴۰ عضو رسمی و شرکت کنندگان غیررسمی برای ارائه گزارشات حکمرانی اینترنتی تشکیل شد. دبلیو‌اس‌آی‌اس

می‌کند. این بحثها در قالب استانداردها و قوانینی شکل می‌گیرند که سازمانهای معرفی شده در ادامه وضع می‌کنند، نهایتاً تصمیم‌سازی‌ها می‌تواند منجر به قانون و وضع موضوعات جدید شود، گرچه هیچ ضرورتی هم وجود ندارد (هیل، ۲۰۱۳).

در اینجا به اختصار برخی از این سازمانها توضیح داده می‌شوند تا محدوده عملکرد آنها مشخص شود.

^{۶۶} انجمن اینترنت، مرجعی مستقل و پیشرو برای سیاستهای اینترنت، استانداردهای فنی و تکنولوژیکی و توسعه آینده آن (انجمن اینترنت، ۲۰۱۴) که مقر آن در واشنگتن آمریکا است و بالغ بر ۶۰۰۰۰ نفر نیرو دارد. انجمن اینترنت گزارشات اینترنت جهانی^{۶۷} را برای پوشش پیشرفت و اطمینان از بهبود آتی منتشر می‌کند.

آی‌ای‌تی‌اف^{۶۸} باعث بهبود عملکرد اینترنت از طریق تلاش گروهی از افراد در جهت مهندسی تکنولوژی اینترنت می‌شود (هافمن، ۲۰۱۲). عملکرد آن تحت نظارت و اداره سازمان انجمن اینترنت است. مقر آن در کالیفرنیا آمریکا است. کنسرسیوم کنسرسیوم وب جهانی^{۶۹} شامل افراد حوزه فناوری اطلاعات است که دارای تخصص توسعه تکنولوژی

شکل ۱: مدل چند ذینفعی

برگرفته از مدل سابرامانیا، ۲۰۱۳

بین رفتن حریم خصوصی شکل گرفت (نیک^{۶۸}، ۲۰۱۰).

آی‌جی‌اف در سال ۲۰۰۶ در پاسخ به منتقدانی که استانداردهای حکمرانی را ظالمانه می‌دانستند و بر این عقیده بودند که از سوی دولتهای قدرتمند و ذینفعان بخش خصوصی وضع شده بود، تاسیس شد. آی‌جی-اف تلاش کرد به عنوان یک فوروم چند ذینفعی غیر الزام آور خدمت کند که ذینفعان ملی، ناحیه‌ای و جهانی از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته بتوانند به صورت آزاد مسائل حکمرانی اینترنتی و راه حل‌های بالقوه را مباحثه کنند (آی‌جی‌اف، ۲۰۱۱). ولی مشکل این بود از دید بسیاری از کشورها این مسائل هیچ گونه ضمانت اجرایی نداشت و نیز بسیاری از کشورها قادر به مشارکت در چنین رویدادهایی نبودند. همچنین مساله‌ای به نام امنیت فضای مجازی با فاش شدن نظارت دولت آمریکا بر فعالیت اینترنت کشورهای دیگر باعث خواستار شدن کشورهای دیگر جامعه جهانی به پاسخگویی، وضع مقررات و مداخله فعالیت‌هایی که از اینگونه رفتارها جلوگیری می‌کنند، شد (بیدل و پرایس^{۶۹}، ۲۰۱۴).

برای برخی کشورها چارچوب جدید می‌توانست به اینترنت بخشی شکسته شود که مرز اینترنت در طول مرزهای فیزیکی کشورها کشیده شود. اینترنت بخشی به این کشورها امکان کنترل کامل بر فعالیت‌های اینترنتی در طول مرزهایشان را می‌داد.

به جز روسیه و چین کشورهای دیگری نیز (مانند، ترکیه، اندونزی و هند) شروع به چالش کشیدن مدل چند ذینفعی کردند. آنها اولاً دنبال مشارکت بیشتر در فرآیند حکمرانی و دوم کاهش اثرگذاری آمریکا - از آنجا که بیشتر سازمانهای دارای نفوذ در آمریکا بود و ارتباط نزدیکی با دولت آمریکا دارند - بودند.

نهایتاً تحت فشار جهانی دولت آمریکا تعهد داد مسئولیت سازمانهای مرتبط با اینترنت را به سازمانهای

کنفرانسی که با حمایت سازمان ملل برای اجتماع جامعه جهانی در حوزه‌های حکمرانی اینترنتی و فرآیندهای مالی برگزار می‌شود. دبلیو‌اس‌آی‌اس زیرمجموعه انجمن اینترنت است. نتموندیال، اجلاس جهانی چند ذینفعی در مورد وضعیت آینده اینترنت که در برزیل برگزار شد (دبلیو‌اس‌آی‌اس، ۲۰۱۴). این اجلاس برای بحث مرتبط با اصول حکمرانی اینترنتی و تدوین تغییرات آینده حکمرانی اینترنت برگزار شد. برخی از سازمانهای دیگر نیز به اختصار توضیح داده می‌شود (به نقل از ساپرامانیان، ۲۰۱۳):

آی‌ای‌بی^{۷۳}: نظارت توسعه فنی و مهندسی آی‌ای تی اف و آی آر تی اف.

آی‌جی‌اف^{۷۴}: فوروم‌های آزاد برای تبادل موضوعات مرتبط با حکمرانی اینترنت.

آی آر تی اف^{۷۵}: توسعه قوانین، مقررات و سیاستها مناسب اینترنت در حوزه قضایی،

ایزو ۳۱۶۶ ام‌ای^{۷۶}: تعریف نامها و کد پستی کشورها براساس مناطق جغرافیایی.

آر آی آر^{۷۷}: مدیریت تخصیص و ثبت منابع عددی اینترنت، همچون آدرس آی‌پی در مناطق جغرافیایی دنیا.

گروههای اپراتورهای شبکه اینترنت: بحث و اثرگذاری بر موارد مربوط به عملکرد اینترنت و مقررات حوزه آی‌اس‌پی‌ها و آی‌اکس‌پی‌ها و دیگران (به نقل از ساپرامانیان، ۲۰۱۳).

۲) مدل دولتی (بخشی) حکمرانی اینترنتی

اگرچه امکان بحث پیرامون حکمرانی عملیات فنی را حل کرد ولی مجموعه‌ای از سیاستهای عمومی که با گسترش اینترنت برجسته شد، به وجود آمد. اینترنت اجازه رفتارهای مشکل‌زا را می‌داد، از رفتارهایی نظیر فریب، جنایت تا انتقال دامنه مجازی و به طور کلی طبقه جدیدی از رفتارهای غیرمتعارف فعال شد و سوالاتی در مورد آسیب‌پذیری ایجاد شده از پدیده‌هایی نظیر اسپم، ناشناس بودن، هک، دزدی و از

تبادل محتوای تولید شده کاربر را می‌دهد " معرفی می‌کنند.

لندزبرگن (۲۰۱۰) رسانه اجتماعی را ابزار ارتباطات معرفی می‌کند که (۱) به افراد اجازه دسترسی و استفاده شبکه‌های انسانی را می‌دهد. (۲) انتظار تعامل به جای ارتباط انتشاری دارد. (۳) قدرتمند است زیرا نه تنها از متن بلکه از صدا و تصویر هم استفاده می‌کند. نکته دوم اهمیت دارد؛ رسانه اجتماعی و حکمرانی هم اجازه تعامل بیشتر میان سازمان‌های حکمران و کاربران را می‌دهند و هم می‌توانند تعاملات را محدود کنند. هدف سازمان و هدف کاربر می‌تواند متفاوت باشد و بنابراین به اولویت‌های متضاد در هنگام استفاده رسانه اجتماعی می‌شود. فرض تعاملی بودن رسانه اجتماعی باعث می‌شود هر رسانه‌ای که با هدف غیرتعاملی استفاده شود، رسانه اجتماعی ندانیم (بروکس، ۲۰۱۵).

کمپ و همکاران (۲۰۱۱) رسانه اجتماعی را "طیفی از ابزار و خدمات که تعامل مستقیم کاربر در محیط واسط کامپوتر فعال می‌سازد" تعریف می‌کنند.

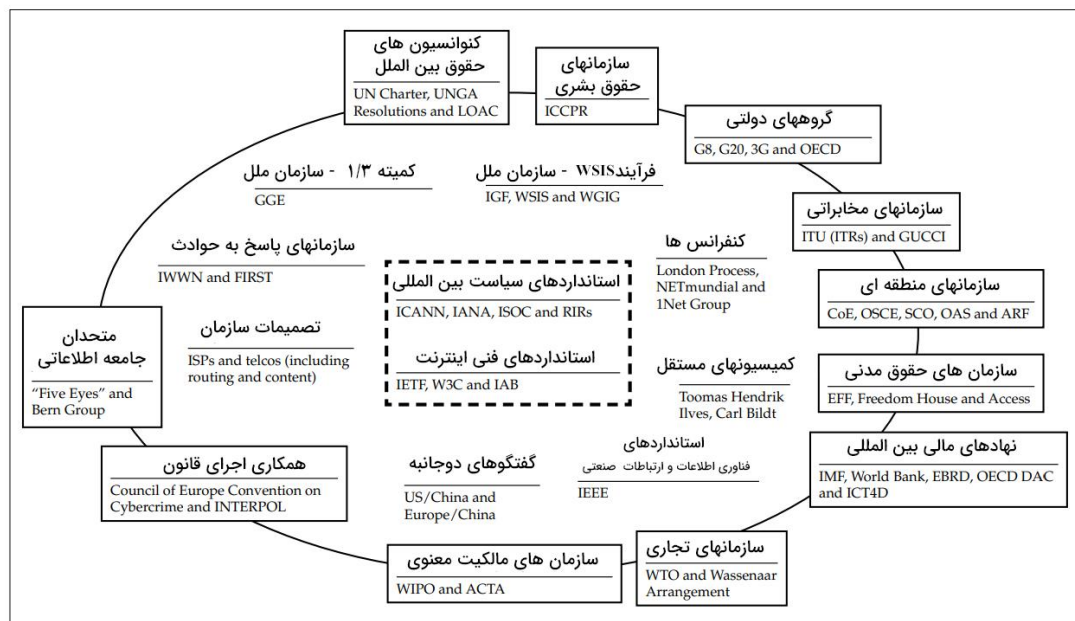
مستقل واگذار و نهاد آیکان را نیز مستقل کند (دبلیو جی آی جی، ۲۰۱۲)، (آی جی اف، ۲۰۱۴).

ولی با وجود این به نظر می‌آید اینترنت بخشی در برخی کشورها در جریان است. نای (۲۰۱۴) در تحقیق خود از مدلی رونمایی کرد که برای مدیریت فعالیتهای امنیت مجازی استفاده می‌شود این مدل گرچه برگرفته از مدل چند ذینفعی است ولی این مدل بازیگران اصلی دیگری را همچون برخی کشورها وارد حوزه حکمرانی اینترنتی کرده است.

مدل رسمی دیگری در مورد چارچوب دوم (بخشی) وجود ندارد هدف این تحقیق در نهایت ترکیب این دو چارچوب و تبیین مدل نهایی حکمرانی اینترنتی است.

رسانه‌های اجتماعی

کاپلان و هنلین^{۲۱} رسانه اجتماعی را "گروهی از برنامه‌های اینترنت محور که بر پایه شکل‌گیری فنی و ایدئولوژیکی وب ۲ استوار است و اجازه ساخت و

شکل ۲: سیستمی پیچیده برای حکمرانی فضای مجازی

(به نقل از نای، ۲۰۱۴)

متفاوت است. فرامطالعه کلیه این مفاهیم را در برمیگیرد. این روش فرامطالعه اگر به صورت کیفی و بر روی مفاهیم و نتایج مورد استفاده در مطالعه‌های گذشته با شیوه کدگذاری متداول در پژوهش‌های کیفی مثل نظری برخاسته از داده‌ها انجام گیرد به نام فراترکیب شناخته می‌شود. فراترکیب نوعی مطالعه کیفی می‌باشد که اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه مورد نظر برای فراترکیب، از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آنها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود. فراترکیب، مرور یکپارچه ادبیات کیفی موضوع مورد نظر نیست. همچنین، تجزیه و تحلیل داده ثانویه و داده اصلی از مطالعات منتخب نیز نیست، بلکه، تحلیل یافته‌های این مطالعه‌ها است. به عبارتی، فراترکیب، ترکیب تفسیر تفسیرهای داده‌های اصلی مطالعه‌های منتخب است. فراترکیب، بر مطالعه‌های کیفی که لزوماً مبانی نظری وسیعی را شامل نمی‌شود، تمرکز دارد و به جای ارائه خلاصه جامع ای از یافته‌ها، یک ترکیب تفسیری از یافته‌ها را ایجاد می‌کند. فراترکیب با فراهم کردن یک نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقاء داده و یک نگرش جامع و گسترده‌ای را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد. فراترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام داده و یافته‌های پژوهش‌های کیفی مرتبط را ترکیب کند. از طریق بررسی یافته‌های مقاله‌های اصلی پژوهش، پژوهشگران واژه‌هایی را آشکار و ایجاد می‌کنند که نمایش جامع‌تری از پدیده تحت بررسی را نشان می‌دهد (صادقی‌مقدم، ۱۳۹۲). برای تحقق هدف مورد نظر در این پژوهش، از روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو استفاده شده است که در ادامه شرح داده می‌شود.

کار و هایس (۲۰۱۵) به نظر کامل‌ترین تعریف از رسانه اجتماعی را دارند "کانالی مداوم و برپایه اینترنت از ارتباطات انبوه که درک تعامل میان کاربران را تسهیل می‌کند و از محتوای ایجاد شده توسط کاربران ارزش درجه اول استخراج می‌کنند." (به نقل از بروکس، ۲۰۱۵)

کانال‌های رسانه اجتماعی غیرهم‌زمانند و در نتیجه مشارکت مستمر را موجب می‌شود. کاربران همچنین می‌توانند با رایانه یا بازیگران غیرانسانی تعامل ایجاد کنند که ادراک تعامل را ایجاد می‌کند و بنابراین سازمان‌ها از رسانه اجتماعی برای خلق ادراک تعاملات در بستر کانالی دائمی که کاربران در تولید محتوا درگیرند استفاده می‌کنند.

لنیک و زرفاس^{۳۲} (۲۰۱۳) حکمرانی رسانه اجتماعی را هم تبیین کرده‌اند. "چارچوب رسمی یا غیررسمی که اعمال افراد سازمان در محیط اجتماعی وب را تنظیم می‌کند." به عنوان واسطه اساسی، رسانه‌های اجتماعی نقطه مرکزی کنترل اینترنت هستند (لنیک و زرفاس، ۲۰۱۳).

روش تحقیق

در سال‌های اخیر با رشد پژوهش‌ها در حوزه‌های مختلف علوم و مواجه شدن جامعه علمی با انفجار اطلاعات، اندیشمندان در عمل به این نتیجه رسیده‌اند که اطلاع و تسلط بر تمامی ابعاد یک رشته و به روز بودن در این زمینه تا حدود زیادی امکان پذیر نیست، لذا انجام پژوهش‌های ترکیبی که عصاره پژوهش‌های انجام شده در این موضوع خاص را به شیوه نظام‌مند و علمی فراروی پژوهشگران قرار می‌دهند، گسترش روزافزون یافته است (به نقل از تیتکانلو، ۱۳۹۳).

یکی از روش‌هایی که به منظور بررسی، ترکیب و آسیب شناسی پژوهش‌های گذشته در سال‌های اخیر معرفی شده است فرامطالعه است. فرامطالعه با واژه‌هایی همچون فراترکیب، فراترکیب، فرانظری، فراروش

جدول ۲: معیار قبول مقالات

معیار پذیرش		معیار پذیرش	معیار عدم پذیرش
زبان تحقیق	انگلیسی	غیر انگلیسی	
زمان مطالعات	تحقیقات منتشر شده از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸	پیش از سال ۲۰۰۰	
روش‌های مطالعات	روش‌های کیفی جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده و نتایج مطالعات نظری و مروری	روش‌های تحقیق کمی	
نوع مطالعه	مقالات چاپ شده در ژورنال‌های علمی و کنفرانس‌های معتبر	نظرات شخص، سایت‌های شخصی و ژورنال‌های غیر علمی	

جدول ۳: خلاصه مراحل انتخاب مقالات مناسب

تعداد مقالاتی که یافت شد	تعداد مقالات برای بررسی	تعداد مقالات قابل دسترس برای بررسی محتوای کامل براساس معیارهای رد یا قبول	تعداد مقالات برای ارزیابی کیفیت	تعداد کل مقالات برای انجام فراترکیب
۴۵	۳۵	۲۶	۲۳	۲۲

یافته‌ها

گام اول: تنظیم سوال تحقیق

برای تنظیم سوال تحقیق در فراترکیب، اولین گام برای محققان تمرکز سه سوال اساسی است:

- چه کسی: تعیین کننده جامعه مورد مطالعه می‌باشد. در مطالعه‌ی فراترکیب حاضر مقاله‌های منتشر شده پیرامون عوامل مرتبط در بانک‌های اطلاعاتی: ساینس دایرکت، اسکوپوس، اشپرینگر، پروکوئست، سیج و امرالد^{۳۳} جمع‌آوری گردید.

- چه وقت: تعیین کننده چارچوب و محدودیت زمانی برای مقالاتی است که انتخاب می‌شوند. مقالات مطالعه شده در این تحقیق از سال‌های ۲۰۰۰ تا ژانویه ۲۰۱۸ می‌باشد. گفتنی است دلیل این بازه زمانی عدم وجود مقالات مرتبط و جدید بودن موضوع است در کنار این باید خاطر نشان کرد بحث در مورد موضوع حاضر نیازمند بازاندیشی در مطالب کمی گذشته‌تر نیز دارد.

- چگونه: تعیین کننده شرایط عمومی برای انتخاب اولیه مقالات است. در این پژوهش، مطالعات کیفی و مطالعات مروری - نظری وارد فرایند فراترکیب می‌شوند. علاوه بر این، همانطور که در جدول ذیل

مشاهده می‌گردد متناسباً ماهیت این پژوهش، معیارهای پذیرش و عدم پذیرش دیگری نیز برای تعیین محدوده تحقیق مشخص گردیده است.

گام دوم: بررسی متون به صورت نظام‌مند

در نتیجه‌ی جستجو و بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی و با توجه به این که مقاله‌های غیرانگلیسی حذف شدند، در نهایت ۴۵ مقاله یافت شد.

گام سوم: جستجو و انتخاب مقالات مناسب

در جدول شماره ۳ خلاصه‌ای از فرآیند طی شده برای غربال مقالات برحسب هریک از حوزه‌های علمی در نظر گرفته‌شده به همراه نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نشان داده شده است.

ارزیابی کیفیت منابع

برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (کسپ) ابزاری است که معمولاً برای ارزیابی کیفیت مطالعات اولیه‌ی تحقیق کیفی استفاده می‌شود. این برنامه بر موارد: اهداف تحقیق، منطق روش، طرح تحقیق، روش نمونه برداری، شیوه جمع‌آوری داده‌ها، انعکاس‌پذیری که شامل رابطه بین محقق و شرکت‌کنندگان می‌باشد، ملاحظات اخلاقی، دقت تجزیه و تحلیل داده‌ها، بیان

جدول ۴: مقولات پژوهش

• ذینفعان	مقولات (تم‌ها) پژوهش
• فرآیندهای اثرگذار	
• الزامات و قوانین	
• توانمندسازها	
• نتایج	

گام ششم: کنترل کیفیت

در این مرحله محقق از روش کسپ برای بهبود کیفیت استفاده نمود.

گام هفتم: ارائه یافته‌ها

پیش از ارائه یافته‌ها ذکر برخی نکته‌ها ضروری است: ابتدا باید اینترنت را یک مجموعه از سیستم‌های فنی و اجتماعی تو در تو در نظر بگیریم. به موجب آن اینترنت در سطح کلان وجود دارد، سطح بعد، سطح میانی است که شامل بازیگران بیشتر شامل گوگل، فیس‌بوک و برخی شبکه‌های اجتماعی و نیز دولت‌ها هستند. سطح میانی اینترنت سازمان‌هایی هستند که توانایی اثرگذاری برای نفوذ در هماهنگی‌های سطح کلان دارند ولی در واقعیت باید با آن لایه همکاری کند و نحوه مشارکت کاربران را تعیین کند و در آخر کاربران شخصی در سطح خرد قرار دارند.

اما سوالی که مطرح می‌شود این است که حکمرانی شبکه‌های اجتماعی سازمانی به چه معناست. سازمان‌ها در مقطع میانی فعالیت می‌کنند و در هر دو سطح کلان و خرد اثر گذارند. سازمان‌ها به مکانیسم‌های خارجی هماهنگی سطوح کلان و خرد وابسته‌اند، اما می‌توانند سطحی از هماهنگی را از طریق فرآیندهای رسمی و غیررسمی مربوط به استفاده از پلتفرم تکنولوژی به کار برند. در این راه، رسانه‌های اجتماعی یک واسطه مفیدی ارائه می‌دهند که به موجب آن حکمرانی اینترنت در هر سه سطح اجتماعی به وقوع می‌پیوندد.

مدل تحقیق به شکل زیر در خواهد آمد:

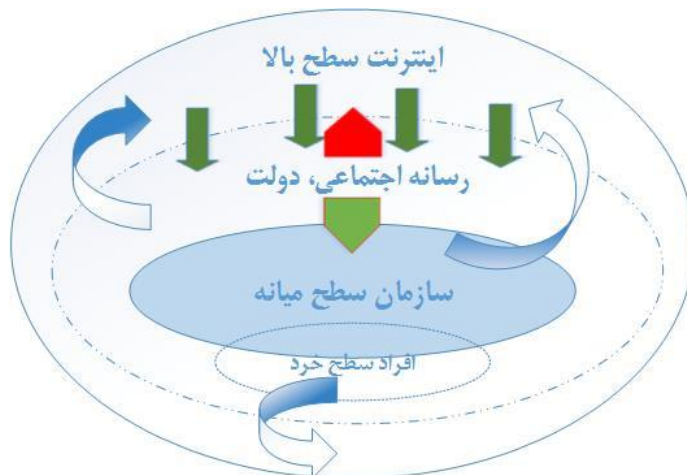
واضح و روشن یافته‌ها و ارزش تحقیق (به نقل از محمدیان، ۱۳۹۵). هنگام استفاده از این ابزار، محقق مقاله را به صورت کامل می‌خواند تا از محتوا آگاهی دوباره پیدا کرده، سپس بر یک معیار کسپ در یک زمان تمرکز می‌کند محقق تصمیم بر پذیرش یا عدم پذیرش مقاله را میگیرد بر اساس مقیاس ۵۰ امتیازی کسپ هر مقاله ای را که پایین تر از امتیاز خوب (پایین تر از ۳۰) است را حذف میکند. بر اساس امتیازات اخذ شده توسط ۱۲ مقاله اول، حداقل امتیاز داده شده به مقالات ۳۹ و حداکثر امتیاز داده شده ۴۹ بوده است.

گام چهارم: استخراج نتایج

در این قسمت به منظور استخراج نتایج از متون علمی انتخاب شده، بر اساس روش کدگذاری باز عمل گردیده است. در این مرحله هدف این است که مقالات به طور کامل بررسی شده، نتایج و محتوا استخراج شوند و در قالب کدهایی ارائه شوند. به این معنا که این کدها علاوه بر این که نتایج تحقیقات را نشان می‌دهند، اهم موضوعات مورد بررسی را نیز نمایش می‌دهند. در نهایت بر اساس کدگذاری باز صورت گرفته بر روی متون علمی در مجموع ۵۵ کد استخراج گردید.

گام پنجم: تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی

در این مرحله استخراج مفاهیم و مقوله‌های اصلی و کشف ارتباط آن با کدهای استخراج شده از مرحله قبل صورت گرفت. برای این منظور، ابتدا تمام کدهای نهایی استخراج شده از مرحله قبل با در نظر گرفتن معنای هر یک از آنها، در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی گردیده است به این ترتیب مقولات (تم‌ها) پژوهش ظهور یافت و سپس مفاهیم بدست آمده با مقوله‌های اصلی از پیش تعیین شده مرتبط شد. مقولات نهایی پژوهش در جدول شماره ۴ آورده شده است.

شکل ۳: مدل تحقیق

بحث و نتیجه‌گیری

دولت‌ها سیاست‌هایی در مورد نحوه مدیریت ارتباطات بین‌المللی از طریق سازمان‌های مختلف فراملی تعریف می‌کنند. و کاربران نهایی توسط گروه‌های جامعه مدنی مانند سازمان‌های غیرانتفاعی و کالت نمایندگی می‌شوند. روابط هر یک از این طرفین در بعضی مواقع نزدیک و در بعضی مواقع تنش‌زا است و در نهایت این ارتباط چگونگی تجربه اینترنت توسط کاربر نهایی یا یک ماشین را تعریف می‌کند.

رویکرد اقتصاد آزاد که آمریکا در قبال حکمرانی اینترنتی در طی دهه گذشته اتخاذ کرده است به نظر قابل‌پایداری نیست، اگر اینترنت حاضر تحت تاثیر آمریکا به عنوان مالک اولیه آن و تحت قوانین آن اداره می‌شود که نشانه‌ای از جامعه آمریکاست، اینترنت آینده می‌تواند تحت تاثیر قدرتهایی همچون چین، روسیه و کشورهای اینچینی بازتاب جامعه آنها باشد: بسته و تحت کنترل. همچنانکه اینترنت به توسعه خود ادامه می‌دهد، اکثریت میلیاردها نفر در حال ورود به این سیستم هستند این ذینفعان دارای پیشینه‌ها و نیازهای مختلفی هستند و روشن است با یک رویکرد نمی‌توان با مسئله حکمرانی برخورد کرد و نیاز است که برخوردی طبقه‌بندی شده نسبت به این پدیده اتخاذ شود.

اغلب برای کاربران اینترنت مشخص نیست که در واقع چه کسی این تصمیم را می‌گیرند که ارتباط آنها برقرار شود. این بدین دلیل است که اینترنت سیستمی پیچیده است که توسط تنها یک موسسه اداره نمی‌شود. برای برقراری ارتباط موفقیت‌آمیز با اینترنت ما به سخت‌افزار، پروتوکلهای ایجاد شده توسط مهندسين اینترنت، شبکه و وسایط نیاز داریم. این پیچیدگی، مدیریت اثربخش اینترنت را تقریباً غیرممکن می‌سازد. به همین دلیل است که واژه حکمرانی تعبیر درستتری به نظر میرسد. ذینفعان مختلفی در این فرآیند مشارکت دارند. این ذینفعان غالباً به دسته‌های بخش خصوصی، دولت، جامعه مدنی و انجمنهای فنی تقسیم‌بندی می‌شوند. هر یک از این عناصر مسئولیت خود را در جهت نحوه اداره و فعالیت اینترنت بر عهده دارند و عدم توازن در قدرت هر یک از این عناصر چرخش نحوه اداره اینترنت به سمت قدرت بیشتر را باعث می‌شود. بخش خصوصی در بیشتر کشورها اداره‌کننده زیرساختها بر اساس استانداردهایی است که انجمنهای فنی توسعه می‌دهد. در سطح ملی دولتها خطمشی‌ها و قانونهایی را پیاده‌سازی میکنند که مشخص‌کننده نحوه انجام کار، سازماندهی و توسعه این سازمانها در مواجهه با کاربر نهایی است. در سطح بین‌المللی،

دلیل آنچه عدم مشورت با آنها بود با پیشنهاد مخالفت کردند و عنوان کردند دولت خودسر عمل کرده‌است. نتیجه این باعث شد هند در اجلاس ۲۰۱۲ در بوداپست با تغییر موضع خود به ادامه همکاری با آیکان در حوزه حکمرانی اینترنتی تاکید کند. این تصمیم اینبار بعد از مشورت با تمام بازیگران اصلی حکمرانی گرفته شد. و در واقع هرگاه تعبیر بر کنترل دولت بر اینترنت شد از سوی جامعه مدنی و گاهی اوقات صنایع اینترنتی با مخالفت شدید روبه‌رو شد (سابرامانیا، ۲۰۱۳). در واقع اینگونه می‌شود نتیجه گرفت که حکمرانی اینترنتی بازتابی از حکمرانی کشورهاست و هنگامی که سه قدرت (یا ذینفعان مختلف) حکمرانی (البته اگر مجدد بحث مالکیت آمریکا را نادیده بگیریم) - فرض کنیم نهادهای رسیدگی کننده مستقلند و مالکیت از آن ذینفعان آن است) وجود داشته باشد، در این صورت امکان شرکت در کنفرانس‌ها و مشارکت برای مسائل مرتبط با حکمرانی و رویکرد پائین به بالا قابل اجراست ولی هرچه این سه رکن در قدرت نامتوازن‌تر باشند نتیجتاً به سمت حکمرانی بدتر اینترنت پیش خواهیم رفت زیرا که تنها یک رکن از آن سه رکن در فرآیند مدل چند ذینفعی مشارکت می‌کنند.

همچنین در این تحقیق به طور مفهومی سه سطح متفاوت در مورد حکمرانی اینترنتی پیشنهاد داده شد. این شامل سطح کلان، میانه و خرد می‌شود. در حالت کلی، تحقیقات تمایل به تمرکز بر سطح کلان دارند. سطح کلان همان سطحی است که در ابتدای تحقیق به آن پرداخته شد. سطحی که آیکان و سازمانهای بسیاری در تحقیقات متصدی آن هستند. مشکل بر سر این موضوع است که چگونه مفاهیم تئوری سطح کلان را به میانی و حتی خرد توسعه دهیم.

در سطح کلان ترتیباتی برای چگونگی توزیع و هماهنگی دامنه‌های سطح بالا^۷ و تفاهم‌نامه اشتراک داده وجود دارد. این سطح کلان توسط بازیگران

رویکرد چند ذینفعی که اکنون بسیار مورد توجه قرار گرفته است و بسیاری از بازیگران حکمرانی از دولتها گرفته شده است تا جامعه مدنی و بخش خصوصی در آن دخیل هستند چند نکته را مسستر دارد: به نظر می‌آید دوگانگی محلی در برابر جهانی در حیطه حکمرانی اینترنتی وجود دارد و سازمانهای اثرگذار تحت تاثیر قوانین و خواسته‌های آمریکا هستند.

رویکرد چند ذینفعی به اینترنت گرچه رابطه بین بازیگران حکمرانی را برقرار می‌کند و به ظاهر مالکیت به سایر بخش‌ها منتقل شده است ولی استانداردها و سیاست‌های محدود کننده که از سوی آمریکا برقرار است به مالکان نقش مالکان ظاهری را می‌دهد. اما اگر فرض کنیم سازمانها مستقل‌اند (که این استقلال قرار است در سپتامبر ۲۰۱۶ اتفاق بیوفتد (آیکان، ۲۰۱۴)) و جدایی وابستگی آمریکا با سازمانهای مربوطه اتفاق بیوفتد، به وقوع پیوستن حکمرانی اینترنتی وابستگی زیادی به کشورهای مورد بررسی دارد. کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه که دارای نیروهای بخش خصوصی و جامعه مدنی هستند، می‌توانند در فرآیند حکمرانی اینترنتی دخالت کنند و رابطه حکمرانی پائین به بالا و مطابق مدل چند ذینفعی قابل شکلگیری است. ولی کشورهایی که قدرت سه راس حکمرانی همسو نیست طبیعتاً حتی در صورت مشارکت در کنفرانسهای حکمرانی اینترنتی (همانند آی جی اف و یا امثال نتموندیال) باز هم صدای غالب صدای راس قویتر است. برای روشن شدن موضوع مثالی از جامعه هند (به عنوان کشوری در حال توسعه و نه حتی توسعه یافته) می‌آوریم: سال ۲۰۱۱ هند همراه برزیل و آفریقای جنوبی در اجلاس آی بی اس ای و با ایده انتقال قدرت به سازمان ملل در مباحث حکمرانی اینترنتی شرکت کرد و در نهایت پیشنهاد به نوعی تغییر کنترل دولت‌ها بر حکمرانی اینترنتی کرد. ان جی اُها-که در هند نهادهای با قدرتی هستند- به

محدودکننده باشند. دولتها می‌توانند دو رویکرد اتخاذ کنند یا همانند آنچه در رویکرد چند ذینفعی در جریان است، یکی از بازیگران باشند و همسو با سایر بازیگران کلیدی در مسائل کلان حکمرانی مشارکت کنند و یا رویکرد بالا به پائین اتخاذ کنند و جریانی که از بالا به پائین است بسته به اهداف خود تحت تاثیر قرار دهند. نکته دیگر این است که دولتها میتوانند از رسانه‌های اجتماعی برای اثرگذاری بر پیامد حکمرانی به طرق مختلف استفاده کنند. بر این اساس برخی کشورها بر وجه سیاسی حکمرانی و برخی بر وجه اقتصادی آن تاکید دارند. در حالیکه کاربرد رسانه‌های اجتماعی در ابتدا تغییر در سیاست‌گذاری نبود، ولی بدون هیچ تردیدی بر توسعه سیاست‌گذاری و مخصوصاً حکمرانی اثرگذار است (آسونگو و ادهیامبو، ۲۰۱۸).

پیشنهادات و محدودیت‌ها

مدل نهایی تحقیق یک مدل پیشنهادی است و نیاز است بررسی شود. البته این بررسی از چند جهت قابل توجه است:

- خیلی مهم است برای بررسی بخش اول تحقیق وضعیت کشور بررسی شود به همین دلیل پیشنهاد می‌شود، حکمرانی اینترنتی با توجه به کشور ایران بررسی شود.
- مدل بخش دوم تحقیق یک مدل پیشنهادی است که نیاز است با توجه به هم قدرت رسانه اجتماعی همچون تلگرام بدلیل وسعت کاربرد در ایران و هم نفوذ دولت بررسی بیشتری صورت بگیرد.
- در این تحقیق بدلیل کمبود زمان قادر نبودیم مدل خود را عملاً بررسی کنیم که امید است در آینده انجام بگیرد.

سازمانی یا کاربران حس نمی‌شود، ولی با وجود این اثر دارد. تغییرات در این سطح شیوه‌های مشخص هماهنگی در سطح خرد و میانی را محدود یا فعال می‌سازد.

سازمان‌های چند ملیتی همچون گوگل یا فیس‌بوک بین سطح کلان و میانی در بحث حکمرانی اینترنتی عمل می‌کنند. به عنوان مثال گوگل وارد توافقات حفظ حریم خصوصی داده با اتحادیه اروپا می‌شود یا به عنوان مثالی دیگر فیس‌بوک در چین عمل نمی‌کند. این سازمان‌ها، نهادها و دولت‌هایی مانند گوگل، فیس‌بوک یا چین می‌توانند رفتارها را محدود یا فعال کنند در حالیکه سازمان‌های کوچک نمی‌توانند. به دلیل سایز، ظرفیت و استفاده از گوگل، گوگل این پتانسیل را دارد که بخش وسیعی از اینترنت را تنها با تغییر الگوریتم یک جستجو هماهنگ کند. فیس‌بوک همان کار را با تغییر چگونگی ایجاد صفحه فیس‌بوک توسط سازمان می‌تواند انجام دهد.

حکمرانی اینترنتی در سطح میانی شرایط محدود کننده و فعال ساز برای کاربران ایجاد می‌کند. بازیگران در این سطح قوانین سطح بالایی که توسط حکمرانی اینترنتی سطح بالا وضع می‌شود فرض می‌شوند.

یک سازمان را در نظر بگیرید. این سازمان بین المللی تحت لوای رژیم حکمرانی اینترنتی جهانی با عناصر فعال‌ساز یا محدود کننده و نیز در چارچوب شاخص‌های فیس‌بوک فعالیت می‌کند. اگر این سازمان از فیس‌بوک برای ارتباط با عموم استفاده کند. شاخص‌های فیس‌بوک توسط سازمان باید رعایت شود. سازمان سپس می‌تواند کاربران خود را در فضایی که فیس‌بوک در اختیار آن قرار داده‌است محدود یا فعال کند. کاربران شخصی سطح خرد اینترنت هستند. آن‌ها هم توانایی‌هایی دارند ولی از طریق معیارها و قوانین و مقررات اینترنت. دولتها هم می‌توانند در سطح دوم قرار بگیرند در واقع دولتها هم می‌توانند همانند آنچه در بسیاری از کشورها در جریان است فعال‌ساز یا

- Internet and telecommunications governance. Comparative European Politics Vol. 12, 1, 54-75
- Clemente, D. (2013). *Adaptive Internet Governance: Persuading the Swing States* (5). The Centre for International Governance Innovation (CIGI), Waterloo, Ontario, Canada
- Cox, R. (2014, January). *We have 18 months to find new governance for a single Internet, says ICANN*. Retrieved from <http://siliconangle.com/blog/2014/01/10/icanns-fadi-chehade-says-we-have-18-months-to-find-new-governance-for-a-single-internet-or-else/>
- DeNardis, D. L. (2010). *The Emerging Field of Internet Governance*. Rochester, NY: Social Science Research Network, *Yale Information Society Project Working Paper Series*
- DeNardis, L. (2013, August). *Internet Points of Control as Global Governance*. Centre for International Governance Innovation (CIGI), Waterloo, Ontario, Canada
- Denardis, Laura (2013), *Multi-Stakeholderism: The Internet Governance Challenge to Democracy*, *Harvard International Review*
- Di Cui, Fang Wu (2015), *Moral goodness and social orderliness : An analysis of the official media discourse about Internet governance in China*, *School of Journalism and Communication, The Chinese University of Hong Kong*.
- Drake, William (2005), *Reforming Internet Governance, Perspective from the Working Group on Internet Governance (WGIG)*
- Essers, L. (2014, January 22). *New think tank tackles Internet governance | PCWorld*. Retrieved from <http://www.pcworld.com/article/2090300/new-think-tank-tackles-internetgovernance.html>
- EU Commission (2013) Antitrust: Commission seeks feedback on commitments offered by Google to address competition concerns. European Commission – IP/13/371. Available at http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-371_en.htm
- Fidler, B. (2017), "Cybersecurity governance: a prehistory and its implications", *Digital Policy, Regulation and Governance*, Vol. 19 No. 6, pp. 449-465.
- Flyverbom, M., Deibert, R. and Matten, D. (2017). The Governance of Digital Technology, Big Data, and the Internet: New Roles and Responsibilities for Business. *Business & Society*, 58 (1), pp.3-19.
- Hart, T. and Rolletschek, G. (2003), "The challenges of regulating the Web", *info*, Vol. 5 No. 5, pp. 6-24.
- محمدیان، ایوب (۱۳۹۲)، *تدوین مدل شبکه‌پذیری سازمانها در شبکه‌های بین‌سازمانی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات براساس رویکرد سیستمی*، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.
- تیتکانلو، سعید (۱۳۹۳)، *توسعه مدل تولید پاک‌تر مبتنی بر مفهوم تعالی سازمانی با استفاده از رویکرد ترکیبی*، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.
- محقق، علی، احمد جعفرنژاد، محمد مدرس یزدی، محمدرضا صادقی مقدم (۱۳۹۲) "ارائه ی الگوی جامع هماهنگی اطلاعاتی شبکه تأمین خودروسازی با استفاده از روش فراترکیب" *نشریه مدیریت فناوری اطلاعات*، دوره ۵، شماره ۴
- Anne Linke, & Ansgar Zerfass. (2013). *Social media governance: regulatory frameworks for successful online communications*. *Journal of Communication Management*
- Asongu, S. A., & le Roux, S. (2018). "Understanding sub-Saharan Africa's extreme poverty tragedy". *International Journal of Public Administration*.
- Asongu, S. A., & Odhiambo, N. M., (2018). "Governance and social media in African countries: An empirical investigation" *Telecommunications Policy*, <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2018.10.004>
- Braman, S. (2012). *Internationalization of the Internet by design: The first decade*. *Global Media and Communication*, . Volume: 8 issue: 1, page (s): 27-45
- Brandon A. Brooks, (2015), *Effects of organization-level internet governance: a mixed-method case study approach to social media governance*. Michigan State University. Thesis for: Doctor of Philosophy in Media and Information Studies
- Carr, C. T., & Hayes, R. A. (2015). *Social Media: Defining, Developing, and Divining*. *Atlantic Journal of Communication*, 23 (1), 46-65.
- Chatterjee, S. and Kar, A. (2018), "Regulation and governance of the Internet of Things in India", *Digital Policy, Regulation and Governance*, Vol. 20 No. 5, pp. 399-412.
- CHRISTOU J., Simpson S., (2006), *The Internet and Public-Private Governance in the European Union*, Cambridge University Press, Vol 26, Issue 1, pp.43-61.
- Christou, S., (2012). *Shaping the global communications milieu: The EU's influence on*

- wanted-to-know-about-the-fccs-net-neutrality-proposal
- Masters, J. (2014). *What is Internet Governance?* <http://www.cfr.org/internet-policy/internet-governance/p32843>
- Mayntz, R. (2003). New Challenges to Governance Theory. In H. P. Bang (Ed.), *Governance as Social and Political Communication*. Manchester University Press.
- Mueller, M. (2017), "Is cybersecurity eating internet governance? Causes and consequences of alternative framings", *Digital Policy, Regulation and Governance*, Vol. 19 No. 6, pp. 415-428
- Mueller, M., & Wagner, B. (2014). *Finding a Formula for Brazil: Representation and Legitimacy in Internet Governance*.
- Nanette S. Levinson, Meryem Marzouki. Global Internet Governance and Development: International Organizations Roles. (2016) APSA Annual Meeting, American Political Science Association, Sep 2016, Philadelphia (PA), United States. fhal-01300442
- National Institute of Standards and Technology (NIST). (2014, February 12). *Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity*.
- Nye, J. (2014), *The regime complex for managing global cyber activities*. Global Commission on Internet Governance Paper Series No. 1
- Pavan, E., Senges, M., & Komaitis, K. (2009). *Towards a Humanistic Conception of Cyberspace. A Twofold Challenge for Netizens Mobilizing for a Democratic Internet Governance. Economics and Applied Informatics*
- Price, M., Lemos, R., Schulz, W., Beckedahl, M., Nolasco F., Juliana, Hill, R., and Biddle, E. (2014). Stakes are High: Essays on Brazil and the Future of the Global Internet. Internet Policy Observatory. Retrieved from <http://repository.upenn.edu/internetpolicyobservatory/3>
- Purra, M. (2009), "Transnational regulatory governance and global electronic commerce", *info*, Vol. 11 No. 1, pp. 19-33.
- Raymond, M. (2012, October 26). *The Internet as a Global Commons?* Retrieved from <https://www.cigionline.org/publications/2012/10/internet-global-commons>
- Solagna, F., D. Canabarro. (2017). "The participation of non-governmental stakeholders in Internet governance in Brazil: An assessment of CGI.br's elections." Proceedings of the 2017 GigaNet Annual Symposium, Geneva: GigaNet, 1-31. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3107261
- Hill, R. (2014), "The internet, its governance, and the multi-stakeholder model", *info*, Vol. 16 No. 2, pp. 16-46.
- Hofmann, J., (2016), Multi-stakeholderism in Internet governance: putting a fiction into practice, *Journal of cyber policy*, Volume 1, 2016 - Issue 1
- Hoffman, P. (2012). *Getting Started in the IETF*. Retrieved from <http://www.ietf.org/newcomers.html>
- ICANN. (2018). Welcome to ICANN! Retrieved December 19, 2018, from <https://www.icann.org/resources/pages/welcome-2012-02-25-en>
- ICANNWiki. (2012, October). *Multistakeholder Model - ICANNWiki*. Retrieved June 24, 2014, from http://icannwiki.com/index.php/Multistakeholder_Model
- ICANN, Annual Report for the year ending 30 June 2014, *Historic Breakthroughs*
- Internet Society. (2014, April). *NETmundial: Global Multistakeholder Meeting on The Future of Internet Governance*.
- International Telecommunications Union. (2014). *About ITU*. Retrieved from <http://www.itu.int/en/about/Pages/default.aspx>
- Kamolov S.G., Artemova P.V., Berezko V.E. (2019) Shaping the Systems of Digital Public Governance of the Digital Economy in Russia and Abroad. In: Popkova E. (eds) Ubiquitous Computing and the Internet of Things: Prerequisites for the Development of ICT. Studies in Computational Intelligence, vol 826. Springer,
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53 (1), 59-68.
- Kende, M. (2015.). *Global Internet Report*. Retrieved from <http://www.internetsociety.org/doc/global-internet-report>
- Knake, R (2010). *Internet Governance in an Age of Cyber Insecurity. International Institutions and Global Governance Program, Council Special Report No.56*
- Kruger, L. G. (2016). *Internet Governance and the Domain Name System: Issues for Congress*
- Kurbalija, jovan (2014). *An introduction to internet governance*. 6th edition, Published by DiploFoundation (2014)
- Lleinwächter, W. (2001), "The silent subversive: ICANN and the new global governance", *info*, Vol. 3 No. 4, pp. 259-278.
- Ludwig, M. (2014). *Everything You Ever Wanted to Know About the FCC's Net Neutrality Proposal*. Retrieved from <http://truth-out.org/news/item/23820-everything-youever->

- 20 *Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN)*
- 21 Pavan
- 22 *International Telecommunication Union (ITU)*
- 23 WSIS
- 24 Kurbalija
- 25 *Beijing Model*
- 26 *Washington Consensus*
- 27 *Asongu & le Roux*
- 28 *Asongu & Odhiambo*
- 29 *Federal Communications Commission (FCC)*
- 30 *The National Telecommunications and Information Administration (NTIA)*
- 31 *Internet Assigned Numbers Authority (IANA)*
- 32 *World Congress on Information Technology*
- 33 *Brazil, Russia, India, China and South Africa (BRICS)*
- 34 RenRen
- 35 Weibo
- 36 CIRP
- 37 ITRS
- 38 G7
- 39 *Information and communications technology (ICT)*
- 40 *International Transaction Reporting System (ITRS)*
- 41 *Uniform Domain-Name Dispute-Resolution Policy (UDRP)*
- 42 *.com and .net*
- 43 *Verisign and Afiliats*
- 44 WSIS, WGIG, IGF
- 45 Verizon and AT&T
- 46 *Civil Society Bureau (CSB)*
- 47 *Civil Society Platform (CSP)*
- 48 Voip
- 49 *Internet Engineering Task Force*
- 50 *Internet Corporation for Assigned Names and Numbers*
- 51 *World Intellectual Property Organization (WIPO)*
- 52 COX
- 53 Essers
- 54 Balkanization
- 55 MultiStakeholder
- 56 *Internet Society*
- 57 *Global Internet Report*
- 58 *Internet Engineering Task Force*
- 59 W3C
- 60 *International Telecommunications Union*
- 61 *Federal Communications Commission*
- 62 *Organization for Economic Co-operation and Development*
- 63 *Internet Architecture Board*
- 64 *Internet Governance Forum*
- 65 *Internet Research Task Force*
- 66 *International Organization For Standardization, Maintenance Agency*
- 67 *Reginal Internet Registries*
- 68 Knake
- 69 Biddle, Price
- 70 Nye
- 71 Kaplan & Haenlein
- 72 Anne Linke, & Ansgar Zerfass
- 73 *Science Direct, Emerald, sage, Scopus, Proquest, springer*
- 74 TLDS
- Subramanian, R. (2013). Internet Governance: A Developing Country Perspective, *Communications of the IIMA, Volume 13 Issue 4*
- Sutherland, E. (2014), "Corruption and internet governance", *info*, Vol. 16 No. 2, pp. 1-15.
- Towers, J. (2014). INTERNET GOVERNANCE – ORDER OUT OF CHAOS, Political Science .A Capstone Project Submitted to the Faculty of Utica College.
- Van Audenhove, Julia Pohle and Milton Mueller, L. and Braman, S. (2013), "Laying the path: governance in early internet design", *info*, Vol. 15 No. 6, pp. 63-83.
- Van Eeten, M. J., & Mueller, M. (2012). Where is the governance in Internet governance? *New Media & Society, 15 (5), 720–736.*
- West, S. M. (2017). "Searching for the Public in Internet Governance: Examining Infrastructures of Participation at NETmundial." *Policy & Internet 10 (1): 22-42.*
- World Wide Web Consortium. (2012). *W3C Mission*. Retrieved from <http://www.w3.org/Consortium/mission.html>
- World Summit on the Information Society. (2006, January 17). *World Summit on the Information Society*
- World Summit on the Information Society (2018), WSIS Action Lines supporting transformation towards sustainable and resilient societies
- WSIS Civil Society Plenary, 2003. *Shaping Information Societies for Human Needs, Civil Society Declaration* to the World Summit on the Information Society

یادداشت‌ها

- 1 Flyverbom, M., Deibert, R. and Matten, D. (2017).
- 2 Mueller & Wagner
- 3 *Domain Name System (DNS)*
- 4 *Working Group on Internet Governance (WGIG)*
- 5 *Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)*
- 6 *Centre for International Governance Innovation (CIGI)*
- 7 *Netmundial*
- 8 *World Summit on the Information Society (WSIS)*
- 9 *Internet Society (ISoc)*
- 10 Kende
- 11 *Internet service provider (ISP)*
- 12 DeNardis
- 13 *Internet Governance Forum*
- 14 ICANN
- 15 Clemente
- 16 *Netmundial*
- 17 *National Institute of Standards and Technology (NIST)*
- 18 *Internet Engineering Task Force*
- 19 *A Request for Comments*